

πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνος, οὕτω καὶ νῦν παρίσταται ἡμῖν ὡς τὸ μόνον ἐναπολειπόμενον ἀκράδαντον ἔρεισμα τῶν ἐναγωνίων πόθων καὶ ἐλπίδων ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος.

Κεφαλληνία τῇ 3 Μαΐου 1865.

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ.

Ὁ καθηγητὴς Κ. Ν. Σαρίπολος δημοσιεύει διὰ τῆς *Πανδώρας* ὑπόμνημα, προεκδοθὲν ἐν τε ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ καὶ διὰ τῶν ἐν Τεργέστη, Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ ἐλληνικῶν ἐφημερίδων, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πολλοὶ πολλάκις ἔγραψαν ἐν τῷ ἀνὰ χειρὸς συγγράμματι, οἱοὶ Ῥαγκαβῆς, Στροῦμπος, Φρεαρίτης καὶ Γ. Γ. Παπαδόπουλος, ἕκαστος ἀποβλέπων εἰς τὴν καταλληλοτέραν ρύθμισιν τῶν τῆς παιδείας. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς λέγεται, ἡ ἐνεστώσα κυδέρνησις μελετᾷ ἐπιμελῶς τὰ περὶ τούτου, ὁ Κ. Σαρίπολος, παρ' οὗ ἐζητήθη τὸ ὑπόμνημα, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσῃ εἰδικώτερον περὶ τῶν σχολείων, νὰ διαλλάξῃ δὲ καὶ περὶ τοῦ παρθεναγωγείου τῆς Φιλεκπι. ἑταιρίας. Περὶ τούτου δὲ λέγων παρέθετο καὶ τινα ἀνακοινωθέντα ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας, ἅτινα ὅμως ἡμεῖς ἀπεκρούσαμεν ἐν ὑποσημειώσει. Λαθόντες δ' ἐνδόσιμον ἐπανελάβαμεν δύο γνώμας, ὧν ἡ παραδοχὴ συντελεῖ, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, εἰς τὴν εὐδοκιμωτέραν ἀγωγὴν τῶν ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ ἐκπαιδευομένων. Ἰδοὺ δὲ ποῖται ἦσαν αὗται: α' — Νὰ χρησιμεύσῃ τὸ παρθεναγωγεῖον, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀειμνήστου Κοκκῶνη, εἰς μόρφωσιν ἰδίως διδασκάλων καὶ β' — νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ ἔτη τῆς διδασκαλίας. Τὰς γνώμας ταύτας ἐπρεσβεύομεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Καὶ ἐνδέχεται μὲν νὰ ὦσιν ἐσφαλμέναι, εἰ καὶ μεθ' ἡμῶν εἶχομεν καὶ Γεννάδιον καὶ Ῥαγκαβῆν καὶ ἄλλους, καὶ αὐτὴν τὴν Γαλλίαν, ὅπου φέρ' εἶπεν τὸ *St. Denis* διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, ἐν οἷς ἡ ἀγωγή ἀρμόζεται πρὸς τρεῖς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ μέλη τῶν ἀλλεπαλλήλων διοικητικῶν συμβουλίων τῆς ἑταιρίας, ὧν, πλὴν ἐνὸς ἢ δύο, καὶ τούτων ἴσως ἐξ ἀνάγκης, οὐδεὶς εἰσήγαγε τὰ θυγάτρια αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀρσακεῖον· πρόδηλον ὅμως ὅτι οὐδὲν περιέχουσι προσβλητικὸν αὐτῇ πρὸς ζημίαν τοῦ παρθεναγωγείου, οὔτε πρὸς βλάβην ἄλλου τινός· ἡ ὑποσημείωσις σώζεται τετυπωμένη καὶ ἀναλλοίωτος ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς 45 Μαΐου. Ἀλλὰ τίς ποτε ἐφαντάζετο ὅτι ἤθελεν εὐρεθῇ ἄνθρωπος νὰ ὑβρίσῃ δεινῶς ἡμᾶς ἐν τῷ *Μέλλοντι*, ἀ-

ναπλάττων χάριν τούτου ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὅ,τι οὔτε εἶπομεν, οὔτε καὶν ὑπεδείξαμεν ὅτι κατὰ νοῦν εἶχομεν; Εἰ μὲν ἐθεώρει τὰς προτάσεις ἀναξίας συζητήσεως, ἃς κατεφρόνει αὐτάς· εἰ δὲ πάλιν ἐκνίζεν αὐτὸν ὁ πόθος νὰ ἐξυβρίσῃ ἡμᾶς, ἃς ἐρβνηλάτει ὁ ἀγαθὸς ἄλλην εὐλογοφανῆ ὁπωσοῦν ἀφορμὴν· ἀλλὰ νὰ ἐπιπέσῃ καθ' ἡμῶν ὡς κύμα θαλάσσης ἄγριον, ἐνῶ μάλιστα εὐχαριστίας ἐγενόμεθα ἄξιοι, ὡς ὑψώσαντες τὴν φωνὴν κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀστυνομίου ρηθέντων, τοῦτο τάσσεται μετὰ τῶν πονηριῶν ἐκείνων, ἃς ἡ χρηστοθήεια στιγματίζει δι' ὀνόματος τὸ ὅποιον καὶ ἔχοντες δίκαιον δὲν ἐπαναλαμβάνομεν, ἵνα μὴδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑβριστοῦ ἐκληφθῶμεν ὑβρισταί.

Ὁ γράψας τὴν διατριβὴν, δειλιῶν πρὸς τὴν συζήτησιν, προσράπτει τὴν ἀλωπεκὴν τῇ μὴ ἐφικνουμένη λεοντῇ, καὶ ἀνακράζει ὅτι καταβάλλεται φροντίς ὑπὲρ τῆς μορφώσεως ἀξίων καὶ ἐναρέτων διδασκάλων. Καὶ τίς δισχυρίσθη τὸ ἐναντίον; τίς ὑπηνίξατο καὶν ὅτι δὲν καταβάλλεται τοιαύτη φροντίς; ποῦ τῆς ὑποσημειώσεως ἡ καὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Κ. Σαρίπολου ἀνεκάλυψε κατάκρισιν, ὥστε βιασθεὶς νὰ λαλήσῃ ὅσα ἐλάλησε; Τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξεφράσαμεν ἀπλῶς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ συμβίωσις καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν διδασκαλία κορασίων εἰς διαφόρους ἀνηκόντων κοινωνικὰς τάξεις καὶ διαφόρους ἐχόντων σκοποὺς, βλάπτει τὴν ἀγωγὴν καὶ, ὡς ἐκεῖ εἶπομεν, τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξεφράσαμεν καὶ ἄλλοτε μετ' ἄλλων, ἣν ὅμως αἱ διέπουσαι τὰ τοῦ παρθεναγωγείου συνελεύσεις δὲν παρεδέχθησαν. Ἐρωτῶμεν λοιπὸν, περιέχει καὶ κατ' ἐλάχιστον ἡ ἰδέα αὕτη ὅσα ἐγέννησεν ἡ δημιουργὸς φαντασία τοῦ ἐν τῷ *Μέλλοντι* γράψαντος; Ἐξ ἐναντίας μέγα τὸ μεταξὺ αὐτῶν χάσμα. Πρὸς τί λοιπὸν σκιαμαχίαι, καὶ κακόζηλοι θεωρίαι περὶ εὐπόρων καὶ ἀπόρων, καὶ ἄλλα ξένα τοῦ προκειμένου καὶ ἀνάξια σπουδαίου ἀνδρὸς ἀνυμασθήματα;

Ἐννοεῖται ὅτι πιστοὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἡμῶν σύμβολον καθ' ὃ, « καὶ λαιδορηθέντες, ἐσκοπεύσαμεν ἀκριδῶς μὴ τι ἡμῖν πέπρακται τῆς λαιδορίας ἄξιον· πεισθέντες δὲ ὅτι οὐ πέπρακται, καπνὸν καὶ ἄνεμον τὴν λαιδορίαν ἐνομίσσαμεν » (1), οὐδὲ καὶν μνεῖαν ἠθέλομεν συγκατανεῦσαι νὰ ποιήσωμεν τοῦ ὑβριστικοῦ ἄρθρου· δυστυχῶς ὅμως ἡ ὕbris δὲν ἐτραυματίζεν ἡμᾶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ παρθεναγωγεῖον, καθ' οὗ ὁ ἄκριτος τοῦ ἄρθρου συγγραφεὺς, νομίζων ὅτι μάχεται ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐτόξευσε καίριον βέλος· διότι τίς ἀναγνούς τὰ κατὰ τοῦ Ἀρσακείου ὡς παρὰ τῆς *Πανδώρας* ρηθέντα δὲν ἠθέλε πιστεύσει αὐτά; Ἰδοὺ διὰ τί ἐδιάσθημεν ν' ἀθετήσωμεν τὸ ἡμέτερον σύστημα.

(1) Πανδ. Τόμ. ΙΓ'. σελ. 487.

Ἡμεῖς νὰ γράψωμεν κατὰ τοῦ παρθεναγωγείου ; καὶ τίνος παρθεναγωγείου ; ἐκείνου ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ τῆς εὐδωσέως τοῦ ὁποίου ἐμοχθήσαμεν ὅσον καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἂν κατατρίψῃ ὁ ὕβριστης συρράπτων διατριβὰς ἢ ὅπωςδὴποτε συνταρασσόμενος, οὐδέποτε θέλει κατορθώσει νὰ μοχθήτῃ ; ἐκείνου ὑπὲρ οὗ κατ' ἔτος γράφομεν ; ἐκείνου, τὸ περὶ τοῦ ὁποίου ἄρθρον, τὸ χθές ἔτι σταλὲν ὑπὸ ἐνὸς τῶν μελῶν τοῦ διοικ. συμβουλίου, τοῦ Κ. Λέοντος Μελά, προθύμως ἐδημοσιεύσαμεν (1) ;

Ἀλλ' ὁ γράψας τὴν διατριβὴν ἔχει καὶ ἄλλην περίεργον ἀξίωσιν· ἀξιοῖ νὰ δαψιλεύσῃ τῇ *Πανδώρα* καὶ ἠθικῆς μαθήματα. Ἀγαθὴ τύχη ! Εἴμεθα πρόθυμοι εἰς συζήτησιν, συζήτησιν ὅμως οὐχὶ πατάγου λέξεων καὶ ὕβρεων καὶ φωνασιῶν, οὔτε ἀντεγκλήσεων γραϊδίοις ἰδίων, ἀποδεικνυσῶν ἀσθένειαν κρίσεως καὶ ἐπιχειρημάτων ἢ καὶ ἐμπαθείας ὑπερβολὴν τοιαύτη συζήτησις οὐδόλως πρέπει τῷ ἀξιούντι νὰ διδάξῃ χρηστοθήειαν. Ἀπαιτοῦμεν συζήτησιν βαίνουσαν ἐπὶ πραγμάτων, εὐσυνείδητον, ἤρεμον, ἀπηλλαγμένην τῆς παραφορᾶς μεθ' ἧς συνεπλήχθη ἡ ἐν τῷ *Μέλλοντι* διατριβὴ εἰς τοιαύτην μόνον ἀποφασίζομεν νὰ καταδῶμεν. Ἄν λοιπὸν αἰσθάνεται ἱκανῶς εὐρώστους πρὸς πάλιν τοὺς μυῶνας αὐτοῦ, ὅς θέσῃ τὰ ζητήματα, ὅς ἀναλύσῃ αὐτὰ, καὶ ἔστω βέβαιος ὅτι ἂν νικήσῃ διὰ τῶν ὅπλων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης, θέλομεν ρίψει φιλοτίμως τὴν ἀσπίδα καὶ ἀσπασθῇ τὴν τροπικιοῦχον χεῖρα· θέλουσι δὲ συνασπασθῇ αὐτὴν καὶ οἱ σεμνότεροι τῶν τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν, οἵτινες κρίνοντες κατ' ἔτος τοὺς ποιητικούς ἀγῶνας, νομίζουσιν ὅτι δὲν δηλητηριάζουσι τὰ ἡθῆ προσφέροντες δημοσίᾳ καὶ ἔρωτα καὶ αἰσθημα καὶ πάθος καὶ φιλῆμα. Καταδῶμεν λοιπὸν εἰς τὸ στάδιον· ἐπειδὴ δὲ ἀνάνδρον ἅμα δὲ καὶ ὑποκριτικὸν τὸ φέρειν προσωπίδας, ὑποσημειοῦμεν ἀπὸ τοῦδε ὁλόγραφον τὸ ὄνομα ἡμῶν, τὰ ἴσα ἀξιούντες καὶ παρὰ τοῦ τριαστέρου· διότι μέχρι μὲν ἀστέρων δὲν φθάνει ὁ βραχίων ἡμῶν, πρὸς δὲ ἀνωνόμους ἢ δυσωνόμους ἐρυθριῶμεν νὰ παλαίσωμεν. Ὅπως δὲ προεξομαλύνωμεν αὐτῷ τὴν κοινίστραν προλαμβάνομεν νὰ δώσωμεν δύο ἐξηγήσεις, τὰς ἑξῆς·

« Δὲν εἴμεθα, ἐλέγομεν ἄλλοτε, ἐκ τοῦ τάγματος ἐκείνου τῶν ἀσκητῶν, τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ γράφονται καὶ νὰ ἀνγκινώσκωνται μόνον *Βίαι καὶ πολιτεία*, οὐδ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐκείνων τῶν μεμφιμοίρων καὶ στρυφνῶν καὶ πικροχόλων οἵτινες, τὰ πάντα ψέγοντες καὶ περὶ πάντων θρηνοῦντες, δημιουργοῦσιν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν ἄλλόν τινα κόσμον καὶ

ἀδύλους ἀνθρώπους, καὶ ἀξιοῦσι νὰ ἐξοδελισθῇ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν λεξικῶν ἡ λέξις ἔρως, εἰ καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα ἔχουσιν. Οἱ τοιοῦτοι, πλανώμενοι μετάρσιοι ἂν δὲν εἶναι ὑποκριταί, οὐδ' ἑαυτοὺς ἐμελέτησαν. Γινώσκομεν ἐξ ἐναντίας ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὁ τε ὕλικός καὶ ὁ ἠθικός, φύσει ἀσθενής, ἔχει ἀνάγκην φαρμάκων, καὶ ὅτι τῶν ἐννεήκοντα ἐννέα ἑκατοστῶν τῶν κττοίκων τῆς γῆς καὶ ὁ στόμαχος καὶ ὁ νοῦς ἀποχρέμπτονται ταῦτα, ἐὰν τῆς κύλικος τὰ χεῖλη ἐν ἧ τὸ φάρμακον δὲν εἶναι κεχρισμένα μετὰ μέλιτος . . . Ὁ Αἰσωπος, ὁ Φαίδρος καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Λαφονταῖνος, διέσπειραν ὑπὸ τὸ ἐνδυμα τοῦ ψεύδους τὰς ἠθικωτάτας τῶν ἀρχῶν· ὁ δὲ Εὐριπίδης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Αἰσχύλος ἐδραματοποίησαν τάχα κουργήματα χάριν διδασκαλίας (1) ; »

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ δευτέρα·

Πάντες ἀνεξαίρετως, ὅσον ἀντίθετα καὶ ἂν ἔχωμεν τὰ φρονήματα, ὁμολογοῦμεν ἐκ συμφώνου ὅτι ἡ Ἑλλάς πάσχει δεινὸν νόσημα, καὶ ὅτι πατοῦμεν ἐπὶ χεῖλους ἀβύσσου. Οἱ μὲν λέγουσιν αἰτίαν τῆς νόσου τὴν πεσοῦσαν ἐξουσίαν, οἱ δὲ τὴν ἐνεστῶσαν, οἱ τρίτοι τὸ φιλοτάραχον τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοι τὸν κλῆρον καὶ τὰ σχολεῖα καὶ ἄλλοι ἄλλο· ποτὲ ὅμως οὔτε ἠκούσαμεν οὔτε ἀνέγνωμεν ὅτι συνετέλεσέ πως εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν ἡ *Πανδώρα*· ποτὲ οὔτε ἠκούσαμεν οὔτε ἀνέγνωμεν ὅτι εἰς τὰς ἀνταρσίας, τὰς στάσεις, τὰς ληστείας, τὰς νοθεύσεις τῶν ἐκλογῶν, τῶν καθεστώτων τὰς ἀνατροπὰς, τὴν πρὸς τὸν νόμον ἀσέβειαν, τὴν περὶ τὸ λέγειν καὶ πράττειν ἀκολασίαν, τὴν ἠθικὴν ἐνὶ λόγῳ ἐξαχρείωσιν, ἣν οὐδεὶς ἀρνεῖται, κατέστη κατὰ τι ἔνοχον τὸ σύγγραμμα τοῦτο. Ἡ *Πανδώρα*, παραδείγματος χάριν, ἐδίδασκε τὸν ὕβριστὴν ἡμῶν τὴν τέχνην τοῦ ὕβριζειν ; Ἐνθυμούμεθα μόνον ὅτι καὶ πάλαι ἐξηγρίσθησαν οἱ ἠθικώτεροι τῶν συγγραφέων ὅτι γράφοντες κωμωδίας διαφθείρουσι· δὲν ἐχρειάσθη ὅμως πολὺς κόπος ἵνα καταδειχθῇ ὅτι τῶν φιλοσόφων, τῶν φθονερῶν, τῶν σοφιστῶν, τῶν συκοφαντῶν καὶ μάλιστα τῶν ὑποκριτῶν τὰ δηλητήρια ἐνεργήματα, « ταῦτα καταλύει δῆμον οὐ κωμωδία » (2).

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

(1) Πανδ. τόμ. Θ'. σελ. 198.

(2) Ἐνθ' ἐκτυποῦνται τὰ ἀνωτέρω ἐπερὶ τῆς ἡμῶν ἑκδοτικῆς δημοδιδασκάλου πολυστῶς μετερχομένου τοῦ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, ἐν ᾗ δὲν περιέχονται ὕβρεις ἀλλὰ συζητοῦνται τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Σαριπόλου γραφέντα μετὰ πολλῆς κρίσεως, καθόσον ὁ γράφων οὔτε ἐξ ἀμαθείας οὔτε ἐκ πάθους σκοτίζεται ὅπως ὁ τοῦ *Μέλλοντος* ἀρθρογράφος. Ἡ ἔκδοσις αὕτη γεγραμμένη ἐν τινὶ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡμερομηνίαν φέρουσα τῆς 30 Μαρτίου, ἄρχεται οὕτω· « Τὸ πρὸς τὸν ὑπουργὸν περὶ κλήρου καὶ ἐκπαιδεύσεως ὑπόμνημα ἀνέγνω ἐν τῇ Κλεισίᾳ, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι

(1) Πανδ. Τόμ. ΙΣΤ'. φυλλάδ. τῆς 1. Ἀπριλ. 1865. σελ. 20.